

Nr 163.

Av herr Nilsson, Nils Anton, om *åvägbringande av vissa ändrade bestämmelser rörande fortsättningsskolan.*

Då 1918 års riksdag beslöt att införa fortsättningsskolan i vår folkundervisning, var denna skolform någonting för vårt land fullständigt nytt och oprövat. Nu har emellertid så lång tid förflutit, sedan de första fortsättningsskolornas införande, att man kan bilda sig ett omdöme om dess värde i folkbildningens tjänst. Den vunna erfarenheten av denna form för meddelande av kunskaper åt den uppväxande ungdomen har visat denna skolforms i dess nuvarande gestaltning absoluta olämplighet för landsbygden. Då vi nu här nedan komma att anföra de skäl, som vi anse så starkt tala emot fortsättningsskolan, att de enligt vårt förmenande måste vara helt avgörande, så komma våra motståndare möjligen att påstå, att allt detta endast är de obotfärdigas förhinder. Vi äro emellertid livligt övertygade om, att fortsättningsskolan icke kommer att för landsbygdens vidkommande bliva av den betydelse, som därmed avsetts, och icke kommer att på långt när motsvara de kostnader, som äro med densammas anordnande förenade. Det är för oss fullt klart, att förhållandena vad städerna eller andra större samhällen beträffar äro väsentligt annorlunda, och då det är ytterligt svårt att avgöra, var gränsen emellan, var fortsättningsskolan kan bliva till nytta eller icke, skall dragas, så måste vi för vår del förklara oss vara av den uppfattningen, att lagstiftningen gagnar denna sak bäst, om den lämnar frihet för församlings eller skoldistrikts på landsbygden beslutande myndighet att själv bestämma, huruvida fortsättningsskola skall anordnas inom församlingen eller skoldistriktet. Härigenom hävdas också på ett bättre sätt församlingarnas självbeslutanderätt. Vidare torde som allmänt omdöme kunna sägas, att skolråd och föräldrar numera äro så upplysta och vad den lägre folkundervisningen beträffar, så intresserade och även omdömesgilla, att statsmakterna obetingat åt dem kunna överlämna nämnda beslutanderätt.

Vad först den plats beträffar, som fortsättningsskolan anvisats i barnets uppväxtålder, 14 å 15 års — torde kunna sägas, att denna period i ungdomsåldern är den psykiskt sett minst lämpliga. Denna vår uppfattning

delas för övrigt av våra mest framstående vetenskapsmän på dessa områden. Om fortsättningsskolan skulle mäktat kräva sina anspråk på berättigande, torde den kunna mer än fylla den uppgiften, »att», såsom en av dess främsta förespråkare en gång uttryckte det, »med skolans auktoritet fylla det tomrum i ungdomens fostran, som uppstår mellan den tidpunkt, då barnen vid 13-årsåldern lämna skolan och den, då de inträda i förvärvsarbetet.» Nu gör denna skola inte ens detta, av det enkla skälet, att någon sådan lucka för landsbygdens vidkommande icke finnes. Här kunna barnen omedelbart efter att de lämnat folkskolan, genom lättare arbete, i hemmen för flickorna och vid jordbruket för ynglingarna, själva skaffa sig god utkomst. Det är en mycket stor uppoffring av föräldrarna att endast för fortsättningsskolan hålla barnen hemma ytterligare ett eller två år. Tidpunkten för fortsättningsskolans inpassning i skolsystemet är även från den synpunkten olämplig, att den läslust, som tilläventyrs varit tillfinnandes hos barnen, när dessa, såsom i Södra Sverige i allmänhet är förhållandet, genomgått 7-årig barndomsskola och därefter konfirmandskola, nu kan vara helt förbrukad. Vi tycka verkligen synd om de lärare, som vad åtminstone det stora flertalet barn beträffar, skola ytterligare omedelbart arbeta med dessa, som särskilt vid just denna tidpunkt äro ytterligt litet emottagliga för fortsatta bokliga studier. Redan vunnen erfarenhet har tydligt ådagalagt detta. De nuvarande förhållandena på landsbygden med i vissa församlingar frivilligt anordnade fortsättningsskolor äro helt enkelt olidliga, och utflyttningar till grannförsamlingar äro icke sällsynta. I städerna äro förhållandena på grund av flera omständigheter väsentligt annorlunda och säkerligen bättre. Dock hava lärarna även i städerna tröttnat på undervisningen, vilket, så vitt vi kunna förstå, till en del beror därpå, att folkskoleläraren känner sig i viss mån främmande för sin nya uppgift. Han är nämligen framförallt barndoms- och icke ungdomslärare. Såsom bevis för hur litet populär fortsättningsskolan just nu är i lärarkretsar, be vi att få återgiva ett uttalande i frågan vid Sydvästra Skånes kretsförbunds av Sveriges Folkskolläraryörförbund möte sistlidne tredjedag jul i Lund, där det heter, att statsmakternas huvudsakliga avsikt med fortsättningsskolan var, enligt vad riksdagsman V. Rydén förra året yttrade vid kretsens möte, att med skolans auktoritet fylla det tomrum i ungdomens fostran, som uppstår mellan den tidpunkt, då barnen vid 12—13 års ålder lämna folkskolan, och den, då de inträda i förvärvsarbetet. Detta tomrum har emellertid ända sen folkskolans tillkomst på den skånska landsbygden fyllts av ett sjunde skolår och konfirmandskolan. Den nu lagstadda två-åriga fortsättningsskolan kommer därför att inkräkta på barnens deltagande i förvärvsarbetet, och där man börjat att begära barnen till fortsättningsskolan, har det försports ett starkt missnöje med anordningen. På flera ställen har man därför redan slopat det sjunde skolåret och kommer nog att göra så överallt för att få en mera passande tid för fortsättningsskolan.

Då det sjunde skolåret varit frivilligt så till vida, att det ej är föreskrivet i reglementet, går förändringen mycket behändigt för sig. Skolrådet ger läraren tillsägelse, att ge barnen avgångsbetyg efter det sjätte skolåret, och så är skolförsämringen verkställd. Som en försämring måste det betraktas att byta ut det sjunde skolårets 960 timmar mot fortsättningsskolans 360. Skoldistrikt, som ha ett sjunde skolår och göra detta obligatoriskt, borde därför kunna få slippa ifrån den tvååriga fortsättningsskolan. Det borde kunna räcka med en ettårig fortsättningsskolkurs. Därest denna gjordes kortare, exempelvis 50 timmar, och förlades till samma tid och plats som konfirmandskolan, så torde den ej komma att möta så stort motstånd, att man behövde befara ett utbyte av det sjunde skolåret mot den två- eller treåriga 360 timmars fortsättningsskolan.

Denna 50 timmars fortsättningsskola, förlagd till samma tid och plats som konfirmationsskolan, bleve väl egentligen från lärosynpunkt för obetydlig för att komma att betyda någonting. Bättre är otvivelaktigt att resolut övergiva den obligatoriska fortsättningsskolan på landsbygden. Att den bör ersättas med någonting annat, därom äro vi emellertid livligt övertygade. Det bör bliva skolor för mera mogna ungdomar. Det finns en tidpunkt i ungdomens utveckling, då kunskapsbegäret vaknar, och det är detta kunskapsbegär, som bör omhändertagas och vidare utvecklas. Så sker i våra folkhögskolor. Här träffar man universitetsbildade lärare, som äro verkligt entusiasmerade för sin uppgift, som drivits dit av sin håg för och kärlek till ungdomsskolan, och som med liv och lust arbeta i sitt kall. Det är sant, att folkhögskolorna icke kunna nås av alla, men det är icke alla, som vilja nå dem, och dem, som icke vilja, skola vi icke tvinga. Man måste emellertid sätta in sin kraft och sitt arbete på att förmå allt fler och fler att vilja, ja göra propaganda för folkhögskolan. Statsmakterna börja sörja för den svenska folkhögskoleidéns utveckling, så att denna kan tränga djupare och djupare och därigenom bliva till välsignelse för allt större och bredare lager av den svenska kunskapssökande ungdomen. Och detta kan ske genom flera och större stipendier samt allt flera och flera friplatser vid dessa skolor. Hälften eller mindre av de medel, som nu till stor del till mindre nytta användas för fortsättningsskolor skulle här finna rikt fruktbarande användning. Finns det möjlighet för även den mindre bemedlade ungdomen att komma till folkhögskolan, så nog skall den komma, efter hand i allt större utsträckning komma att begagna sig av denna möjlighet. Vidare kunna praktiska yrkesskolors upprättande i samhällen av tillräcklig storlek bliva till verklig nytta.

Då jag nu tillåter mig föreslå riksdagen att vidtaga åtgärder i här ovan antydd riktning, så anser jag riktigt, att församlingar eller skoldistrikt på landsbygden, som tidigare påbörjat fortsättningsskola, måtte få efter beslut av den beslutande myndigheten åter inställa fortsättningsskolan.

På grund av vad jag sålunda anfört, tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen måtte i samband med beviljande av anslag till fortsättningsskolan uttala sig för ändring av gällande bestämmelser rörande fortsättningsskoleväsendet därhän, att med bibehållande av fortsättningsskolan såsom obligatorisk för städerna, det måtte tillåtas församlingar och skoldistikt på landet, även sådana, som före ett eventuellt besluts ikraftträdande, anordnat fortsättningsskola, att själva bestämma, huruvida de vilja inrätta och, vad den senare kategorien vidkommer, huruvida de vilja fortsätta med fortsättningsskola eller icke.

Stockholm den 20 januari 1924.

Nils Anton Nilsson.
